

Bijlage VWO
2023

tijdvak 2

Griekse taal en cultuur

Tekstboekje

Gyges reageert op het voorstel van Candaules.

1 Ὁ δὲ μέγα ἀμβώσας εἶπε· “Δέσποτα, τίνα λέγεις λόγον οὐκ ὑγιέα, κελεύων
2 με δέσποιναν τὴν ἐμὴν θεήσασθαι γυμνὴν; Ἄμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ
3 συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. Πάλαι δὲ τὰ καλὰ ἀνθρώποισι ἐξέυρηται,
4 ἐκ τῶν μανθάνειν δεῖ· ἐν τοῖσι ἐν τῷδε ἐστί, σκοπέειν τινὰ τὰ ἐωυτοῦ. Ἐγὼ
5 δὲ πείθομαι ἐκείνην εἶναι πασέων γυναικῶν καλλίστην, καὶ σεο δέομαι μὴ
6 δέεσθαι ἀνόμων.” Ὁ μὲν δὴ λέγων τοιαῦτα ἀπεμάχετο, ἀρρωδέων μὴ τί οἱ
7 ἐξ αὐτῶν γένηται κακόν. Ὁ δ’ ἀμείβετο τοισίδε· “Θάρσει, Γύγη, καὶ μὴ
8 φοβεῦ μήτε ἐμέ, ὡς σεο πειρώμενος λέγω λόγον τόνδε, μήτε γυναῖκα τὴν
9 ἐμὴν, μὴ τί τοι ἐξ αὐτῆς γένηται βλάβος· ἀρχὴν γὰρ ἐγὼ μηχανήσομαι οὔτω
10 ὥστε μηδὲ μαθεῖν μιν ὀφθεῖσαν ὑπὸ σεῦ. Ἐγὼ γάρ σε ἐς τὸ οἶκημα ἐν τῷ
11 κοιμώμεθα ὄπισθε τῆς ἀνοιγομένης θύρης στήσω· μετὰ δ’ ἐμὲ ἐσελθόντα
12 παρέσται καὶ ἡ γυνὴ ἢ ἐμὴ ἐς κοῖτον. Κεῖται δὲ ἀγχοῦ τῆς ἐσόδου θρόνος·
13 ἐπὶ τοῦτον τῶν ἱματίων κατὰ ἐν ἕκαστον ἐκδύνουσα θήσει καὶ κατ’ ἡσυχίην
14 πολλὴν παρέξει τοι θεήσασθαι. Ἐπεὰν δὲ ἀπὸ τοῦ θρόνου στίχη ἐπὶ τὴν
15 εὐνὴν κατὰ νότου τε αὐτῆς γένη, σοὶ μελέτω τὸ ἐνθεῦτεν ὅπως μὴ σε
16 ὄψεται ἰόντα διὰ θυρέων.” Ὁ μὲν δὴ ὡς οὐκ ἐδύνατο διαφυγεῖν, ἦν ἔτοιμος·
17 ὁ δὲ Κανδαύλης, ἐπεὶ ἐδόκεε ὥρη τῆς κοίτης εἶναι, ἤγαγε τὸν Γύγεα ἐς τὸ
18 οἶκημα, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτίκα παρήν καὶ ἡ γυνὴ· ἐσελθοῦσαν δὲ καὶ
19 τιθεῖσαν τὰ εἴματα ἐθηεῖτο ὁ Γύγης. Ὡς δὲ κατὰ νότου ἐγένετο ἰούσης τῆς
20 γυναικὸς ἐς τὴν κοίτην, ὑπεκδὺς ἐχώρει ἔξω. Καὶ ἡ γυνὴ ἐπορᾶ μιν
21 ἐξιόντα. Μαθοῦσα δὲ τὸ ποιηθὲν ἐκ τοῦ ἀνδρὸς οὔτε ἀνέβωσε αἰσχυνθεῖσα
22 οὔτε ἔδοξε μαθεῖν, ἐν νόῳ ἔχουσα τείσασθαι τὸν Κανδαύλεα·
23 παρὰ γὰρ τοῖσι Λυδοῖσι, σχεδὸν δὲ καὶ παρὰ τοῖσι ἄλλοισι βαρβάροισι, καὶ
24 ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει. Τότε μὲν δὴ οὕτως
25 οὐδὲν δηλώσασα ἡσυχίην εἶχε· ὡς δὲ ἡμέρη τάχιστα ἐγεγόνεε, τῶν
26 οἰκετέων τοὺς μάλιστα ὦρα πιστοὺς ἐόντας ἐωυτῇ, ἐτοίμους ποιησαμένη
27 ἐκάλεε τὸν Γύγεα. Ὁ δὲ οὐδὲν δοκέων αὐτὴν τῶν πρηχθέντων ἐπίστασθαι
28 ἦλθε καλεόμενος· ἐώθεε γὰρ καὶ πρόσθε, ὅπως ἡ βασιλεία καλέοι, φοιτᾶν.
29 Ὡς δὲ ὁ Γύγης ἀπίκετο, ἔλεγε ἡ γυνὴ τάδε· “Νῦν τοι δυῶν ὀδῶν

30 παρευσεών, Γύγη, δίδωμι αίρεσιν, όκοτέρην βούλει τραπέσθαι· ή γάρ
 31 Κανδαύεια άποκτείνας έμέ τε και την βασιλήην έχε την Λυδών, ή αυτόν
 32 σε αντίκα ούτω άποθνήσκειν δεί, ώς άν μη πάντα πειθόμενος Κανδαύλη
 33 του λοιπου ίδης τά μη σε δεί. Άλλ' ήτοι κείνόν γε τον ταυτα βουλεύσαντα
 34 δεί απόλλυσθαι ή σε τον έμέ γυμνήν θεησάμενον και ποιήσαντα ου
 35 νομιζόμενα.” Ο δε Γύγης τέως μεν άπεθώμαζε τά λεγόμενα, μετα δε
 36 ίκέτευε μή μιν αναγκαίη ένδέειν διακρίναι τοιαύτην αίρεσιν. Ουκ ών δη
 37 έπειθε, άλλ' ώρα αναγκαίην αληθέως προκειμένην ή τον δεσπότεια
 38 απόλλύναι ή αυτόν υπ' άλλων απόλλυσθαι· αίρέεται αυτός περιείναι.
 39 Έπειρώτα δη λέγων τάδε· “ Έπει με αναγκάζεις δεσπότεια τον έμόν
 40 κτείνειν ουκ έθέλοντα, φέρε άκούσω, τέω και τρόπω έπιχειρήσομεν αυτόω.”
 41 Η δε ύπολαβουσα έφη· “ Έκ του αυτοου μεν χωρίου ή όρμη έσται όθεν περ
 42 και εκείνος έμε έπεδέξατο γυμνήν, ύπνωμένω δε ή έπιχείρησις έσται.”

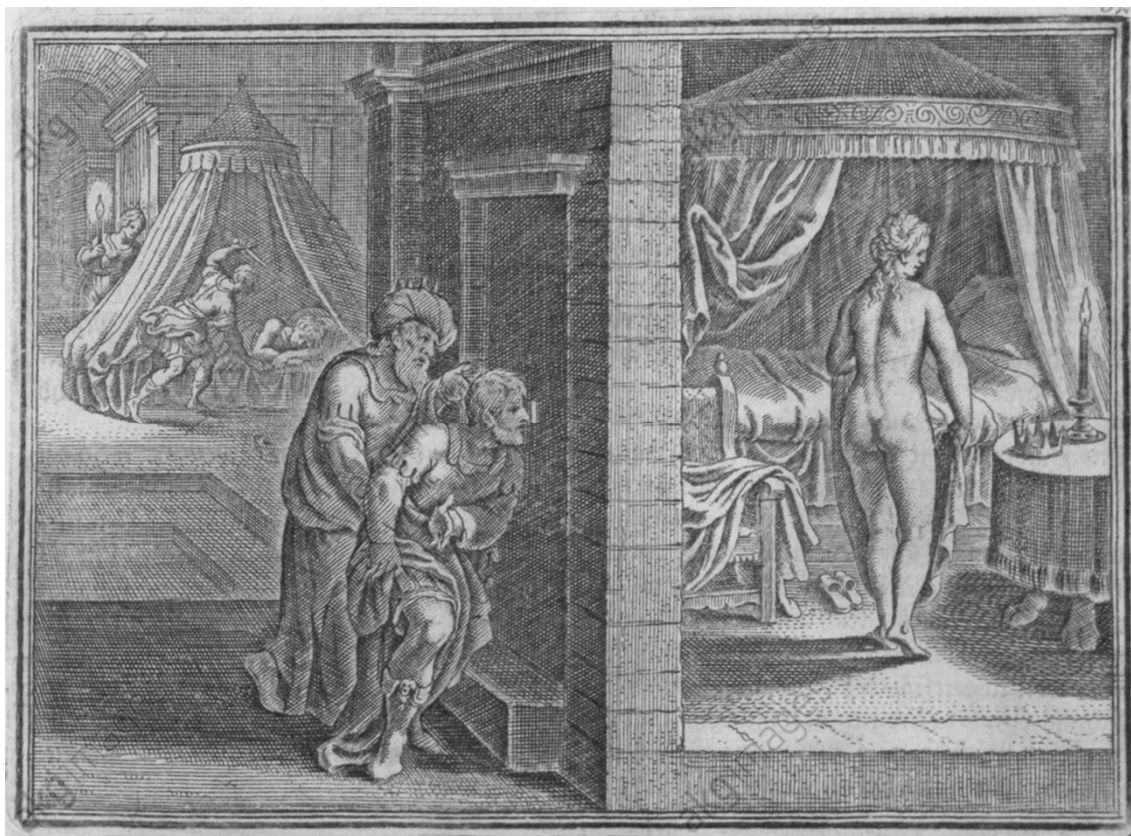
Herodotus, Historiën 1.8.3-1.11

Aantekeningen

- regel 2* **έκδύω** uittrekken
regel 3 **συνεκδύομαι** tegelijk uittrekken
regel 6 **άπομάχομαι** zich verzetten
regel 9 **τό βλάβος** schade
regel 13 **έκδύνω** uittrekken
regel 20 **ύπεκδύομαι, aoristus ύπεξέδυν** stiekem wegsluipe
regel 42 **ύπνόομαι** gaan slapen
 ή έπιχείρησις aanval

Ga verder op de volgende pagina.

Afbeelding 1

Gyges en Candaules, kopergravure door M. Merian sr., 1630

Gewoonten in Egypte.

1 Αἰγύπτιοι ἅμα τῷ οὐρανῷ τῷ κατὰ σφέας ἐόντι ἑτεροίῳ καὶ τῷ ποταμῷ
2 φύσιν ἀλλοίην παρεχομένῳ ἢ οἱ ἄλλοι ποταμοί, τὰ πολλὰ πάντα ἔμπαλιν
3 τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι ἐστήσαντο ἡθεά τε καὶ νόμους, ἐν τοῖσι αἱ μὲν
4 γυναῖκες ἀγοράζουσι καὶ καπηλεύουσι, οἱ δὲ ἄνδρες κατ' οἴκους ἐόντες
5 ὑφαίνουσι· ὑφαίνουσι δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι
6 δὲ κάτω. Τὰ ἄχθεα οἱ μὲν ἄνδρες ἐπὶ τῶν κεφαλέων φορέουσι, αἱ δὲ
7 γυναῖκες ἐπὶ τῶν ὤμων. Οὐρέουσι αἱ μὲν γυναῖκες ὀρθαί, οἱ δὲ ἄνδρες
8 κατήμενοι. Εὐμαρείῃ χρέωνται ἐν τοῖσι οἴκοισι, ἐσθίουσι δὲ ἕξω ἐν τῆσι
9 ὁδοῖσι, ἐπιλέγοντες ὡς τὰ μὲν αἰσχροῦ ἀναγκαῖα δὲ ἐν ἀποκρύφῳ ἐστὶ
10 ποιέειν χρεόν, τὰ δὲ μὴ αἰσχροῦ ἀναφανδόν. Ἰρᾶται γυνὴ μὲν οὐδεμία οὔτε
11 ἔρσηνος θεοῦ οὔτε θηλέης, ἄνδρες δὲ πάντων τε καὶ πασέων. Τρέφειν τοὺς
12 τοκέας τοῖσι μὲν παισὶ οὐδεμία ἀνάγκη μὴ βουλομένοισι, τῆσι δὲ
13 θυγατράσι πᾶσα ἀνάγκη καὶ μὴ βουλομένησι. Οἱ ἱέρες τῶν θεῶν τῆ μὲν
14 ἄλλῃ κομῶσι, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ξυρῶνται. Τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι νόμος
15 ἅμα κήδεϊ κεκάρθαι τὰς κεφαλὰς τοὺς μάλιστα ἰκνέεται, Αἰγύπτιοι δὲ ὑπὸ
16 τοὺς θανάτους ἀνιείσι τὰς τρίχας αὔξασθαι τὰς τε ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ
17 γενεῖῳ, τέως ἐξυρημένοι. Τοῖσι μὲν ἄλλοισι ἀνθρώποισι χωρὶς θηρίων (ἢ)
18 δίαιτα ἀποκέκριται, Αἰγυπτίοισι δὲ ὁμοῦ θηρίοισι ἢ δίαιτά ἐστι. Ἀπὸ πυρῶν
19 καὶ κριθέων ὄλλοι ζώουσι, Αἰγυπτίων δὲ τῷ ποιευμένῳ ἀπὸ τούτων τὴν
20 ζῶν ὄνειδος μέγιστόν ἐστι, ἀλλὰ ἀπὸ ὄλυρέων ποιεῦνται σιτία, τὰς ζειὰς
21 μετεξέτεροι καλέουσι. Φυρῶσι τὸ μὲν σταῖς τοῖσι ποσί, τὸν δὲ πηλὸν τῆσι
22 χερσί [καὶ τὴν κόπρον ἀναιρέονται]. Τὰ αἰδοῖα ὄλλοι μὲν ἐῶσι ὡς
23 ἐγένοντο, πλὴν ὅσοι ἀπὸ τούτων ἔμαθον, Αἰγύπτιοι δὲ περιτάμνονται.
24 Εἴματα τῶν μὲν ἀνδρῶν ἕκαστος ἔχει δύο, τῶν δὲ γυναικῶν ἐν ἐκάστη. Τῶν
25 ἰστίων τοὺς κρίκους καὶ τοὺς κάλους οἱ μὲν ἄλλοι ἕξωθεν προσδέουσι,
26 Αἰγύπτιοι δὲ ἕσωθεν. Γράμματα γράφουσι καὶ λογίζονται ψήφοισι
27 Ἕλληνας μὲν ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ φέροντες τὴν χεῖρα,
28 Αἰγύπτιοι δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερά· καὶ ποιεῦντες ταῦτα αὐτοὶ
29 μὲν φασι ἐπιδέξια ποιέειν, Ἕλληνας δὲ ἐπαρίστερα.

Aantekeningen

- regel 1 ἕτεροῖος andersoortig
regel 4 ἀγοράζω naar de markt gaan
καπηλεύω zakendoen
regel 5 ἡ κρόκη inslag
regel 7 οὐρέω urineren
regel 8 ἡ εὐμάρειη stoelgang
regel 9 ἀπόκρυφος verborgen
regel 10 ἀναφανδόν in het openbaar
ἱράομαι priester(es) zijn
regel 14/17 ξυράομαι zich scheren
regel 19 ἡ κριθή gerst
regel 20 ἡ ὄλυρη olyra (graansoort)
ἡ ζειή zeia (graansoort)
regel 21 φυράω kneden
τὸ σταῖς deeg
regel 22 ἡ κόπρος mest
regel 25 ὁ κρίκος zeilring
ὁ κάλος touw (van de ra)
προσδέω vastmaken
regel 29 ἐπιδέξιος handig
ἐπαρίστερος onhandig

Tekst 3

Ieder jaar wordt er in Egypte een groot feest voor de godin Artemis gevierd in de stad Boubastis. Deze stad ligt in de Nijldelta. De feestgangers reizen er vanuit heel Egypte per boot naartoe over de rivier de Nijl.

In de onderstaande tekst wordt verteld dat ze elk jaar op hun reis naar Boubastis ook langs andere steden komen en daarbij bepaalde rituelen uitvoeren.

- 1 Ἐς μὲν νυν Βούβαστιν πόλιν ἔπεὰν κομίζονται, ποιεῦσι τοιάδε·
- 2 πλέουσί τε γὰρ δὴ ἅμα ἄνδρες γυναιξὶ καὶ πολλόν τι πλῆθος ἑκατέρων
- 3 ἐν ἑκάστη βάρῃ· αἱ μὲν τινες τῶν γυναικῶν κρόταλα ἔχουσαι
- 4 κροταλίζουσι, οἱ δὲ αὐλέουσι κατὰ πάντα τὸν πλόον, αἱ δὲ λοιπαὶ
- 5 γυναῖκες καὶ ἄνδρες αἰείδουσι καὶ τὰς χεῖρας κροτέουσι.
- 6 Ἐπεὰν δὲ πλέοντες κατὰ τινα πόλιν ἄλλην γένωνται, ἐγχιρίμψαντες
- 7 τὴν βᾶριν τῇ γῆ ποιεῦσι τοιάδε· αἱ μὲν τινες τῶν γυναικῶν ποιεῦσι
- 8 τά περ εἴρηκα, αἱ δὲ τωθάζουσι βοῶσαι τὰς ἐν τῇ πόλι ταύτῃ γυναῖκας,
- 9 αἱ δὲ ὀρχέονται, αἱ δὲ ἀνασύρονται ἀνιστάμεναι. Ταῦτα παρὰ πᾶσαν
- 10 πόλιν παραποταμίην ποιεῦσι.
- 11 Ἐπεὰν δὲ ἀπίκωνται ἐς τὴν Βούβαστιν, ὀρτάζουσι μεγάλας ἀνάγοντες
- 12 θυσίας, καὶ οἶνος ἀμπέλινος ἀναισιμοῦται πλέων ἐν τῇ ὀρτῇ ταύτῃ ἢ
- 13 ἐν τῷ ἅπαντι ἐνιαυτῷ τῷ ἐπιλοίπῳ.

Herodotus, Historiën 2.60

Aantekeningen

- regel 1 Ἐς μὲν νυν Βούβαστιν πόλιν ἐπεὰν κομίζονται =
Ἐπεὰν μὲν νυν ἐς Βούβαστιν πόλιν κομίζονται
ἡ Βούβαστις Boubastis
κομίζονται *Onderwerp: ze (= de feestgangers)*
- regel 2 γὰρ *Onvertaald laten.*
ἐκατέρων van beide geslachten
- regel 3 ἐν ἐκάστη βάρῃ *Vul aan: ἐστί*
ἡ βάρῃς boot
τινες *Onvertaald laten.*
τὸ κρόταλον ratel (*instrument waarmee lawaai gemaakt kan worden*)
- regel 4 κροταλίζω ratelen (*lawaai maken met een ratel*)
αὐλέω fluit spelen
- regel 5 τὰς χεῖρας κροτέω in de handen klappen
- regel 6 κατά + *accusativus* bij
ἐγχρίπτω + *dativus* laten naderen tot vlak bij
- regel 7 ἡ βάρῃς boot
τινες *Onvertaald laten.*
- regel 8 τὰ = ταῦτα, τὰ
τὰ περ εἴρηκα *Hiermee wordt verwezen naar wat beschreven is in de regels 3-5 (αἱ μὲν t/m κροτέουσι).*
τωθάζω uitschelden
- regel 9 ἀνασύρομαι de kleren omhoog doen
- regel 10 παραποτάμιος aan de rivier gelegen
- regel 11 ἡ Βούβαστις Boubastis
ὄρτάζω feestvieren
- regel 11-12 ἀνάγω θυσίας offers brengen
- regel 12 ἀμπέλινος van druiven
ἀναισιμόω gebruiken
πλέων = πλείων
ἡ ὄρτή feest